

MUZEUL NAȚIONAL AL BANATULUI

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XXXI

2023

MEGA
Cluj-Napoca, 2023

Fondator**Ioachim Miloia****Colegiul de redacție**Claudiu ILAȘ, *manager al Muzeului Național al Banatului*Dr. Nicoleta DEMIAN, *redactor șef*Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*Dan L. CIOBOTARU, dr. Andrei GEORGESCU, dr. Zoran MARCOV, dr. Felicia OARCEA, dr. Călin TIMOC, *membri***Colegiul științific**

Dr. Costin FENEȘAN (București)

Dr. Bernhard Siegfried HEEB (Museums für Vor- und Frühgeschichte der Staatlichen Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz)

Prof. dr. Elke KAISER (Institut für Prähistorische Archäologie Freie Universität, Berlin)

Prof. dr. Raiko KRAUSS (Eberhard Karls Universität, Tübingen)

Dr. Stelian MÂNDRUȚ (Institutul de Istorie George Barițiu, Cluj-Napoca)

Prof. dr. PETROVICS István (Universitatea József Attila, Szeged)

Prof. emerit dr. Ioan PISO (Director al Centrului de Studii Romane, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)

Dr. Aurel RUSTOIU (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca)

Dr. habil. Gábor SZABÓ (Institute of Archaeological Sciences, ELTE Faculty of Humanity, Budapest)

Prof. dr. Matthias WEMHOFF (Direktor des Museums für Vor- und Frühgeschichte der Staatlichen Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz)

Vigneta copertei: Wiliam Vastag †

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:*Történelmi és Régészeti Értesítő*, 1875–1918*Gemina*, 1923*Analele Banatului*, 1928–1931*Tibiscus*, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa

Muzeului Național al Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO–300002 Timișoara,

e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to

Muzeul Național al Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO–300002 Timișoara,

e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221–678X

DTP: Editura Mega

Indexată în următoarele baze de date internaționale:

SCOPUS (<https://www.scopus.com/sourceid/21100224411>)DOAJ (<https://doaj.org/toc/1221-678X>)ICI Journals Master List (<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=25470>)CEEOL (<https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=2682>)Editura MEGA | www.edituramega.roe-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS ■ SOMMAIRE ■ INHALT ■ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

REMUS MIHAI FERARU

Le culte d'Apollon Didymeus dans les colonies milésiennes de la Propontide et du Pont-Euxin ☞
The cult of Apollo Didymeus in the Milesian colonies of the Propontis and the Euxine Pontus 11

GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI

Despre un nou tezaur monetar de dioboli din Mesembria descoperit în sudul Dobrogei ☞ *About a new monetary hoard of diobols from Mesembria discovered in the south of Dobruja* 25

BOGDAN LĂPUȘAN

Keys, locking mechanisms and padlocks from the old collections of the National Museum of Banat, from Pojejena and Tibiscum 33

ANDREI-CĂTĂLIN DÎSCĂ, IULIAN LEONTI

Drumul roman imperial între Tibiscum și Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Câteva considerații și rezultatele unor cercetări de teren ☞ *The Roman Imperial road from Tibiscum to Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Several observations and the results of new field investigations* 49

ALEXANDRU FLUTUR

Considerații despre valurile romane din Banat ☞ *Considerations about the Roman earth embankments in Banat* 71

ROBERT GINDELE

Așezarea sarmatică descoperită la dezvoltarea infrastructurii rutiere de la Cerneteaz – Sit 7 (jud. Timiș) ☞ *The Sarmatian settlement discovered during the construction of the road infrastructure at Cerneteaz-Sit 7 (Timiș County)* 109

DANIELA TĂNASE

Din nou despre antichitățile romano-bizantine descoperite la Drobeta-Turnu Severin din colecția lui Imre Pongrácz ☞ *New remarks about the Roman-Byzantine antiquities discovered at Drobeta-Turnu Severin from the collection of Imre Pongrácz* 137

LUCRĂRI PREZENTATE ÎN CADRUL CONFERINȚEI „POLITICS AND SOCIETY IN CENTRAL AND SOUTH-EASTERN EUROPE. DAILY LIFE IN MEDIEVAL AND EARLY MODERN TIMES (11TH–17TH CENTURIES)” (7–8 OCTOMBRIE 2021, TIMIȘOARA)

JELENA ĐORĐEVIĆ, VOJISLAV ĐORĐEVIĆ

“Livade-Đurđevac” near Pančevo. Results of archaeological research of medieval churches and necropolises 2009–2013 157

ALEKSANDAR KRSTIĆ

Reflection of daily life in medieval inscriptions and notes from Serbia and Bosnia (12th–16th centuries) 181

MILOŠ MAREK	
„In numerum proscriptorum malefactorum assignati“. Proscription in Banat and Transylvania in the Middle Ages (14 th –15 th century)	193
ELEK SZASZKÓ	
The last members of the Dobozi Dánfi family	203
MIKLÓS FÓTI, ISTVÁN PÁNYA	
Topographic data in Ottoman registers as a resource for the identification of vanished settlements in Bodrog County	213
NICULINA DINU	
Ottoman pottery discovered in Hârșova fortress in year 2020	227

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

COSTIN FENEȘAN	
O încercare de reglementare a veniturilor fiscale din Transilvania în timpul celei de-a doua ocupații habsburgice (1603) ☞ <i>An attempt to regulate tax revenues in Transylvania during the second Habsburg occupation (1603)</i>	239
HAJNALKA TÓTH	
The 1707 raid of Kecskemét by Serbs and its diplomatic consequences in Habsburg–Ottoman relations	261
ZORAN MARCOV	
Coifurile Gărzii Cetățenești din Timișoara din colecția Muzeului Național al Banatului (prima jumătate a sec. al XIX-lea) ☞ <i>The helmets of the Citizen Guard from Timisoara from the collection of the National Museum of Banat (first half of the 19th century)</i>	273
RÓBERT KÁROLY SZABÓ	
Die historiografische Bedeutung der Schulregister der siebenbürgischen reformierten Schulen im Ersten Weltkrieg ☞ <i>The historiographical significance of register books of Transylvanian reformed schools in the First World War</i>	287
MARIAN-ALIN DUDOI	
The Romanian election of 1946 in the Norwegian press	297
RADU TABĂRĂ	
Serviciul Muncii. Analiză a impactului său economic la nivelul economiei naționale (1950–1961) ☞ <i>The Labor Service. Analysis of its economic impact on the national economy (1950–1961)</i>	301
VASILE RĂMNEANȚU	
Ultima vizită de lucru a lui Nicolae Ceaușescu în județul Timiș (14–15 septembrie 1988) ☞ <i>Nicolae Ceaușescu's last working visit in Timiș County (September 14–15, 1988)</i>	311

ISTORIA CULTURII, ARTEI, MUZEOLOGIE, RESTITUIRI

MIRELA BONCEA, CĂLIN TIMOC	
Despre activitatea de anticar și colecționar a umanistului italian Luigi Ferdinando Marsigli ☞ <i>The activity of the Italian humanist Luigi Ferdinando Marsigli as an antiquarian and collector</i>	323

RECENZII, PREZENTĂRI DE CARTE

ANDREI MIC

Sorin Mitu (editor), *Raporturi și imagini româno-maghiare*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut-Mega, 2023,
211 p. 335

OBITUARIA

Kakucs Lajos (1944–2023)..... 339

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE/ ABREVIATIONS BIBLIOGRAPHIQUES 343

ULTIMA VIZITĂ DE LUCRU A LUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN JUDEȚUL TIMIȘ (14–15 SEPTEMBRIE 1988)

Vasile Rămneanțu*

Cuvinte cheie: județul Timiș, vizită de lucru, Nicolae Ceaușescu, 1988, cultul personalității, criză economică.
Keywords: Timiș County, working visit, Nicolae Ceaușescu, 1988, cult of personality, economic crisis.

Nicolae Ceaușescu's last working visit in Timiș County (September 14–15, 1988) (Abstract)

On September 14th and September 15th, 1988, Nicolae Ceaușescu, accompanied by Elena Ceaușescu and other communist dignitaries, made his last working visit to Timiș County, on the occasion of the opening of the new school year. The Romanian communist leader visited a number of industrial and agricultural enterprises, as well as educational institutions. The visit, meticulously prepared, had, for the most part, a festive character, highlighting the strong cult of the leader's personality. The transcript of the meeting between Ceaușescu and the political and economic decision-makers from the county leadership reveals the delicate situation in which most of the region's economy was. In fact, Nicolae Ceaușescu's visit to Timiș County took place at a time when the economic crisis Romania was facing was intensifying, and the population's standard of living was getting lower, situation that determined, just a year and three months since the event we are analyzing, the outbreak of the revolt in Timișoara that led to the overthrow of Ceaușescu and the communist regime.

O caracteristică a perioadei în care Nicolae Ceaușescu a condus România o constituie numeroasele vizite de lucru pe care le-a efectuat în țară, prilej cu care își controla subordonații și analiza situația din diverse sectoare economice. Deplasările aveau însă și un caracter festivist, în timp ce cultul personalității devenea tot mai grotesc. În perioada ianuarie 1968 – mai 1986 dictatorul român a întreprins 725 de „vizite de lucru” în întreaga țară. Călătoriile erau organizate după un scenariu strict, pregătirea acestora fiind supervizată de către responsabilii din aparatul central. În același timp, prim-secretarii comitetelor județene de partid depuneau toate eforturile ca totul să se desfășoare cât mai bine, bunele impresii ale cuplului prezidențial putând însemna un element pozitiv în cariera politică a acestora. În general, programul vizitelor era unul dens, terminându-se cu un mare miting, în cursul căruia Nicolae Ceaușescu rostea un discurs care, de cele mai multe ori, nu aducea nimic nou în privința politicii interne și externe a României¹. Situația devenea dramatică pentru aparatul de partid, armată și Securitate când

Ceaușescu hotăra în ultimul moment să efectueze vizite de lucru, de obicei în timpul campaniilor agricole, solicitând prim-secretarilor să-i fie arătate lanurile cele mai bune și cele mai proaste din fiecare județ controlat².

Ultima vizită de lucru a lui Nicolae Ceaușescu în județul Timiș a avut loc în zilele de 14–15 septembrie 1988, prilej cu care liderul politic român a deschis și noul an de învățământ. Aceasta s-a desfășurat într-o perioadă când criza economică prin care trecea România se accentua, având grave repercusiuni asupra nivelului de trai al populației³. În ședința din 22 august 1988, membrii Secretariatului Comitetului județean PCR Timiș au discutat despre programul vizitei pe care Nicolae și Elena Ceaușescu urmau să o efectueze în județul Timiș cu ocazia deschiderii noului an școlar.

Aurel Lăzureanu, secretarul cu probleme de agricultură al Comitetului județean de partid a propus o serie de unități agricole ce puteau fi vizitate de către liderul comunist român. Se aveau în vedere Ferma Hodoni din cadrul Combinatului agroindustrial „Timiș” (Comtim), IAS Variaș, Stațiunea

* Universitatea de Vest din Timișoara, B-dul Vasile Pârvan nr. 4, vasileramneantu@yahoo.com.

¹ Lavinia Betea, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Nicolae Ceaușescu. Tiranul*, Târgoviște (2015), 171–176.

² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*, București (2008), 233–234.

³ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. 1965–1989. Geniul Carpaților*, Iași (2011), 320–325.

de cercetări agricole Lovrin, CAP Gottlob, CAP Bencec, CAP Topolovațu Mare, CAP Recaș, IAS și CAP Peciul Nou, urmând ca Institutul Agronomic Timiș să realizeze o expoziție de produse agricole. Se mai recomandă ca localitățile Lugoj și Jimbolia să fie pregătite pentru o eventuală vizită a cuplului prezidențial.

În cadrul ședinței s-a stabilit ca Teodora Avram, secretarul cu probleme economice al Comitetului județean PCR Timiș să se ocupe de pregătirea unităților economice din cele două municipii și din județ în vederea vizitei, primul-secretar Ilie Matei propunând ca toate cele patru instituții de învățământ superior din Timișoara să fie pregătite pentru a fi vizitate. El mai avea în vedere ca Nicolae Ceaușescu să se deplaseze și într-o comună mare, fiind nominalizate în acest sens Lovrinul, Peciul Nou sau Recașul, atrăgând totodată atenția că fiecare membru al Secretariatului și al Biroului care răspundea de Consiliile Unice Agroindustriale de Stat și Cooperatiste (CUASC-uri) să acționeze astfel ca întregul județ să fie pregătit să-l întâmpine pe liderul comunist român⁴.

Cu puține zile înainte de vizită, în ședința Secretariatului din 7 septembrie 1988, Ilie Matei solicita ca de fiecare zonă unde urma să se deplaseze cuplul prezidențial să răspundă un membru al conducerii județene de partid, subliniind că problema trebuia privită cu toată atenția. Primul-secretar atrăgea atenția și asupra stabilirii soarelui cu porumb, sfeclă de zahăr, soia care urmau să fie vizitate, a verificării stării drumurilor, a locului de aterizare pentru elicopterul prezidențial. Trebuia, de asemenea, să existe o machetă la fiecare consiliu (probabil de CUASC, n.a.) și să fie organizate expoziții cu produsele agricole obținute în CUASC-ul care era vizitat. La rândul său, Lăzureanu solicita în legătură cu expoziția de la Institutul Agronomic ca până în ziua de 13 septembrie, proiectantul să o conceapă și să execute niște schițe ale acesteia.

În privința întreprinderilor industriale, erau propuse să fie vizitate Întreprinderea de aparate electrice de măsurat (IAEM), Întreprinderea de autoturisme Timișoara (IAT), Electrotimiș, Optica sau Electromotor, Întreprinderea mecanică Timișoara (IMT), Industria Lânii, Întreprinderea textilă Timișoara (ITT), Solventul, iar la Lugoj, Întreprinderea pentru Utilaje de Ridicat și Transport (IURT) și Textila, în timp ce unitățile de învățământ vizate erau Liceul de chimie „Azur”, Facultatea de electrotehnică și Institutul

Agronomic. În mediul rural, alternativele erau Jimbolia, Recaș, Lovrin, în final Ilie Matei atrăgând atenția din nou „...ca situația să fie privită cu toată răspunderea”⁵.

Pentru pregătirea vizitei de lucru a liderului comunist român în județul Timiș a fost întocmit un „Plan de măsuri pentru pregătirea și desfășurarea vizitei Conducerii superioare de partid și de stat în județul Timiș, cu prilejul deschiderii noului an școlar și universitar – 14–15 septembrie 1988”. În acest sens, a fost creat un comandament format din Ilie Matei, Florea Sofronie (secretarul cu probleme ale muncii organizatorice al Comitetului județean PCR), Avram Teodora (secretarul Comitetului județean de partid cu probleme economice), Vasile Bolog (secretarul cu propaganda al Comitetului județean PCR Timiș), Aurel Lăzureanu, Viorica Boiborean (secretar al Comitetului județean PCR Timiș cu probleme sociale), Laurențiu Rujoi (prim-vicepreședinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al județului Timiș), Petru Moș (primarul municipiului Timișoara), Florentin Cârpanu (directorul COMTIM), Constantin Nica (șeful Inspectoratului județean Timiș al Ministerului de Interne), Ioan Anton (profesor universitar, fost rector al Politehnicii, membru al Consiliului de Stat), Alexandrina Corneanu (președintele Comitetului de cultură și educație socialistă Timiș), Coleta de Sabatta (rectorul Politehnicii), Constantin Posa (șeful Secției economice a Comitetului județean de partid, vicepreședinte al Consiliului județean de control muncitoresc al activității economice), colonel Petrea Cristea (comandantul Gărzilor Patriotice).

Programul vizitei cuprindea sosirea conducerii superioare de partid și de stat pe aeroportul internațional Timișoara în data de miercuri 14 septembrie 1988, unde aceasta urma să fie întâmpinată de membrii Biroului Comitetului județean PCR Timiș, ai Comitetului executiv al Consiliului Popular județean, precum și de reprezentanți ai organizațiilor de masă și obștești, de oameni de știință și de cultură, generali etc. Aeroportul urma să fie pavazat cu drapele ale Republicii Socialiste România și ale Partidului Comunist Român, cu portretele lui Nicolae Ceaușescu, precum și cu „lozinci adecvate”, în conformitate cu „Planul Comitetului municipal Timișoara al Partidului Comunist Român”.

Pentru întâmpinarea lui Nicolae Ceaușescu la aeroport trebuiau să fie prezenți 5.600 de oameni

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Timiș, *fond Comitetul județean PCR Timiș*, d. 49/1988, f. 308.

⁵ *Ibidem*, f. 310–312.

ai muncii, șoimi ai patriei, pionieri, elevi, studenți, formații artistice de amatori, care aveau asupra lor portretele lui Nicolae și Elena Ceaușescu, lozinci, stegulețe, drapelul de stat și de partid, eșarfe, flori. Era prezentă și o gardă de onoare, formată din militari aparținând Ministerului Apărării Naționale, din membrii Gărzilor Patriotice și cei ai detașamentelor pentru pregătirea tineretului pentru apărarea patriei, care va prezenta onorul.

După prezentarea onorului, urma să fie intonat imnul de stat, în timp ce „O pereche de vârstnici îmbrăcați în costume naționale vor oferi tradiționala pâine cu sare și ploșca cu vin”, iar un grup format din 10 pionieri, 6 șoimi ai patriei și 10 tineri „îmbrăcați tot în costume naționale”, trebuiau să înmâneze cuplului prezidențial buchete de flori. Ceremonialul se încheia cu interpretarea de către corurile reunite a cântecului „Partidul, Ceaușescu, România”⁶.

După ceremonia de primire de la aeroportul timișorean (de care răspundea Florea Sofronie), coloana oficială se îndrepta, potrivit programului, spre primul obiectiv industrial ce urma să fie vizitat: Întreprinderea Mecanică Timișoara, fiind prevăzut să fie parcurs următorul traseu: Aeroport – comuna Ghiroda – strada Simion Bărnuțiu – strada Mihail Kogălniceanu – Aleea CFR – IMT. La sosirea în importanta întreprindere timișoreană, o gardă de onoare formată din luptători ai Gărzile Patriotice și tineri care se pregăteau pentru apărarea patriei va da onorul. Oficialitățile erau întâmpinate de către secretarul comitetului de partid pe uzină, directorul Centralei Industriale de Utilaj Minier și Mașini de Ridicat (CIUMMR) Timișoara, directorul întreprinderii, precum și de președintele comitetului de sindicat, secretarul comitetului UTC, președintele comisiei de femei din IMT. Pe platoul de primire urmau să fie prezenți muncitori, tineri „în șalopetă”, care vor înmâna flori liderului de partid și soției acestuia. Urma vizitarea unor secții de producție și a unei expoziții, precum și discuții cu membrii Consiliului oamenilor muncii din cadrul IMT.

Următorul obiectiv era Întreprinderea „Industria Lânii”, oficialitățile urmând a se deplasa pe traseul Aleea CFR – strada Kogălniceanu – Bulevardul Leontin Sălăjan – Întreprinderea Industria Lânii. Protocolul de întâmpinare era același ca și la IMT, fiind vizitate unele secții de producție, iar în încheiere, secretarul general al PCR urma să se întâlnească cu membrii Consiliului oamenilor muncii. Ultimele două întreprinderi industriale prevăzute a fi vizitate erau Întreprinderea de Aparare Electrice

de Măsură și Întreprinderea de Autoturisme Timișoara (deplasarea se făcea pe Bulevardul Leontin Sălăjan – strada Filipescu – Bulevardul 23 August – Podul Decebal – Bulevardul Vasile Pârvan – Bulevardul Eroilor – Calea Buziașului – Întreprinderea de Aparare Electrice de Măsură. După încheierea acestor vizite, cuplul prezidențial se retrăgea la Casa de oaspeți pentru masa de prânz și odihnă, pe itinerariul Calea Buziașului – Bulevardul Eroilor – Aleea Sportivilor – Bulevardul Michelangelo – Bulevardul Victoriei⁷.

Cea de-a doua parte a zilei era consacrată vizitării unor unități agricole timișene, în program figurând Combinatul agroindustrial „Timiș”, respectiv Îngrășătoria de taurine de la Hodoni (Complexul Agrozootehnic cum era denumirea oficială, n.a.), unde oaspeții erau întâmpinați de directorul Florentin Cârpanu. O gardă de onoare prezenta onorul, la locul de aterizare al elicopterului urmând a fi prezenți circa 600 de oameni ai muncii, tineri și tinere în costume naționale.

Liderul comunist român vizita apoi tabăra de câmp pentru îngrășarea taurinelor, după care se deplasa la Stațiunea de cercetări agricole Lovrin, fiind salutat la sosire de către primarul comunei, secretarul de partid, directorul Stațiunii agricole și secretarul de partid al acesteia. În întâmpinarea sa trebuiau aduși circa 500 de oameni ai muncii, la Lovrin obiectivele avute în vedere fiind o expoziție agricolă și unele câmpuri experimentale. În continuare, coloana oficială se deplasa la CAP-ul Gottlob (aparținând aceleiași comune), unde oaspeții erau întâmpinați de Aurel Lăzureanu, de alte oficialități locale. Aici urma să fie prezentată și analizată schița de sistematizare a comunei Lovrin și văzute unele lanuri de porumb și de sfeclă de zahăr.

Călătoria în județ era efectuată cu elicopterul prezidențial cu care Nicolae și Elena Ceaușescu s-au înapoiat în Timișoara, ultima oprire având loc la Institutul Agronomic. La sosire la Institutul Agronomic, Ceaușescu era întâmpinat din nou de o gardă de onoare, de rectorul Institutului Ilie Duvlea, precum și de factori de răspundere din agricultura județului Timiș (Aurel Lăzureanu, și de directorul Direcției generale pentru agricultură Timiș, directorul Trustului IAS Timiș, Directorul Trustului SMA Timiș, Directorul Trustului Horticulturii Timiș, directorul COMTIM-ului). În prezența a 5000 de oameni (muncitori și studenți)

⁶ *Ibidem*, d. 347/1988, f. 1–3.

⁷ *Ibidem*, f. 4–6. După îmbolnăvire, Nicolae Ceaușescu se odihnea după masa de prânz, vezi Constantin Boștină, „Am fost secretarul personal al lui Nicolae Ceaușescu”. În *ochiul ciclului*, în dialog cu Alice Barbu și S.R. Stănescu, București (2021), 34–35.

urmas să fie prezentate laboratoare ale Institutului și Expoziția agrozootehnică a județului.

Ziua trebuia să se încheie cu o întâlnire cu membrii Biroului Comitetului județean de partid, ce era programată la sediul Comitetului județean de partid (de la Institutul Agronomic, coloana oficială se deplasa pe traseul Calea Aradului – strada Oituz – Bulevardul Leontin Sălăjan – strada Leonte Filipescu – Bulevardul 23 August). Apoi urmând ruta 23 August – Victoriei, cuplul prezidențial revenea la Casa de oaspeți⁸. În documentul intitulat „Notă cu unele măsuri stabilite pentru asigurarea serviciului de pază și securitate în perioada vizitei în județul Timiș a conducerii de partid și de stat din septembrie 1988 la sediul comitetului județean de partid” se preciza că în clădirea acestuia aveau acces doar persoanele care prezentau legitimația de serviciu și aveau sarcini concrete de rezolvat, iar cei cu care aceștia trebuiau să se întâlnească se găseau în momentul respectiv în sediul Comitetului județean PCR.

În timpul ședinței cu membrii Biroului Comitetului județean PCR, toate ferestrele de la etajele I-IV erau închise, în birouri urmau să fie prezenți doar ofițerii de serviciu de la UTC, Pionieri, Gărzile Patriotice, Consiliul Popular, precum și cei ce aveau sarcini precise în conformitate cu programul care a fost întocmit. Trebuia, de asemenea, asigurată securitatea la capetele de coridor de la parterul clădirii, etajele I și II, care comunica cu holul central, iar stenograma întâlnirii conducerii de partid și de stat cu liderii locali era realizată de către Oxana Banu, „care va sta la difuzorul de control lângă stația de amplificare”. Credem că în clădirea Comitetului județean PCR se aflau și ofițeri de la Direcția a V-a, însărcinați cu protecția liderului român⁹.

În „Nota cu tovarășii care participă la ședința de lucru din sala mare a Comitetului județean Timiș al PCR”, se arăta că din partea Consiliului Oamenilor Muncii de la Întreprinderea de autoturisme vor participa 29 de membri, fiind prezenți de asemenea 24 de membri ai Biroului Comitetului județean PCR, 11 directori, secretari ai comitetelor de partid, președinți de sindicat, secretari ai comitetelor UTC de la întreprinderile vizitate, 10 activiști ai C.C. al PCR, 10 cadre de conducere de la unele ministere și centrale industriale, 21 de activiști ai Comitetului județean PCR Timiș și 6 ziașiști din presa centrală și Agerpres, în total numărul celor prezenți la întâlnire fiind 111¹⁰. Dintre miniștrii au

participat la consfătuire Gheorghe David, ministrul agriculturii, Radu Păunescu, ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini, Maria Flucșă, ministrul Industriei ușoare, Ioan Teoreanu, ministrul învățământului, Ferdinand Nagy, ministru-secretar de stat la Agricultură, Eugeniu Rădulescu, ministru adjunct la Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini¹¹.

Cea de-a doua zi a prezenței lui Nicolae Ceaușescu în județul Timiș începea la Liceul industrial de chimie „Azur” Timișoara (coloana urma să se deplaseze pe traseul Casa de oaspeți – Bulevardul Victoriei – Bulevardul Michelangelo – strada Cluj – Calea Girocului – Liceul „Azur”). Coloana oficială era întâmpinată de către Vasile Bolog, secretarul cu propaganda al Comitetului județean PCR Timiș, de alte oficialități locale și de conducerea școlii. Un grup de șoimi ai patriei, de elevi și pionieri urma să ofere flori lui Nicolae și Elena Ceaușescu, iar directorul Liceului să prezinte unitatea școlară, laboratoarele și cabinetele, precum și o expoziție cu lucrări realizate de către elevii Liceului „Azur”.

Apoi, după parcurgerea itinerariului Calea Girocului – strada Cluj – Bulevardul Vasile Pârvan, următorul obiectiv îl constituia Facultatea de Electrotehnică din cadrul Institutului Politehnic Timișoara, unde Nicolae și Elena Ceaușescu erau salutați de către rectorul prestigioasei instituții de învățământ superior, Coleta de Sabatta. După trecerea în revistă a gărzii de onoare, Coleta de Sabatta urma să prezinte cele mai importante realizări ale cadrelor didactice și studenților din „domeniul integrării învățământului cu practica” și să adreseze oaspeților invitația de a vizita Facultățile de electrotehnică și de mecanică, în special laboratoarele de profil ale acestora¹².

Mitingul (în document „Marea Adunare Populară”) era planificat să se desfășoare în Piața Operei, la el urmând să participe peste 100.000 de oameni ai muncii, studenți, elevi¹³. „Minuta desfășurării Adunării populare din data de 15 septembrie 1988” prevedea ca deschiderea mitingului să fie făcută de către primul-secretar al Comitetului județean Timiș al PCR, Ilie Matei, în continuare urmând să ia cuvântul inginerul Gheorghe Flucșă, directorul IMT, Coleta de Sabatta, rectorul Institutului Politehnic, Ioan Lezeu, președintele CAP-ului Gottlob, Sorin Popescu, student, vicepreședinte al Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din Centrul universitar Timișoara,

⁸ *Ibidem*, f. 7–10.

⁹ *Ibidem*, f. 58.

¹⁰ *Ibidem*, f. 92.

¹¹ *Ibidem*, f. 93.

¹² *Ibidem*, f. 10–11.

¹³ *Ibidem*, f. 12.

Laura Enca, elevă, secretara Comitetului UTC de la Liceul Industrial Electrotimiș, cuvântările trebuind a fi însoțite de „aplauze și urale”¹⁴.

Prezidiul Adunării Populare era format din Emil Bobu, Ilie Matei, Constantin Olteanu, Silviu Curticeanu, Ion Toma, Poliana Cristescu, Ion Teoreanu, Laurențiu Rujoi (numele acestuia în textul documentului este tăiat și înlocuit cu Matei Ani, din conducerea UASC), Vasile Bolog, Teodora Avram, Petru Moț, Florentin Cârpanu, Gheorghe Fluță, Coleta de Sabatta, Ioan Lezeu, Sorin Popescu. Ca rezerve, pentru cuvântări erau propuși Gheorghe Târpe, directorul IAEM, Florentin Cârpanu, directorul COMTIM și Ocsiko Ilie, secretarul Comitetului Biroului organizației de bază PCR Electrotimiș¹⁵.

După încheierea mitingului, Nicolae și Elena Ceaușescu urmau să se deplaseze la Casa de Oaspeți, iar de acolo la Aeroport, pe traseul Bulevardul Victoriei – Centrul Civic – strada Hector – Bulevardul Leontin Sălăjan – strada Simion Bărnuțiu – Calea Dorobanților -Aeroport. La plecare, în Aeroportul internațional Timișoara delegația era întâmpinată de 5000 de oameni (muncitori, elevi, studenți și componenți ai unor formații artistice), iar o gardă de onoare, alcătuită din militari, membri ai Gărzilor Patriotice, tineri din formațiunile pentru apărarea patriei, prezenta onorul. Erau prezenți, de asemenea, la ceremonia de plecare membrii Biroului Comitetului județean PCR Timiș¹⁶.

Și cu prilejul acestei vizite de lucru au fost aduși mii de oameni din tot județul Timiș, care erau obligați să-i aclame pe Nicolae și Elena Ceaușescu pe parcursul celor două zile. Conform „Tabelului nominal cu transportul oamenilor muncii la Timișoara în 14–15 septembrie 1988”, în general deplasările spre Timișoara a celor mobilizați au avut loc dimineața devreme, între orele 5–6 (dar din localitățile îndepărtate, precum Mănăștur, Dumbrava chiar la ora 4,30), întoarcerea urmând a avea loc seara, plecarea din Timișoara făcându-se după ora 19¹⁷. În general, timpii alocați vizitelor la obiectivele economice și de învățământ din județul Timiș au fost de 30–45 de minute, liderul comunist român urmând să se oprească mai mult la Întreprinderea de Autoturisme (unde existau probleme, cum vom vedea mai jos)¹⁸.

¹⁴ *Ibidem*, f. 62.

¹⁵ *Ibidem*, f. 65–67.

¹⁶ *Ibidem*, f. 12.

¹⁷ *Ibidem*, f. 337–340.

¹⁸ *Ibidem*, f. 40. De exemplu, IMT-ul urma să fie vizitată între 10,05–10,50; Întreprinderea de Autoturisme între

„Scânteia” din 15 septembrie 1988 anunța că „Sub semnul unității în jurul partidului, al hotărârii ferme a oamenilor muncii de a înlăptui neabătut programele de dezvoltare economico-socială a patriei” a început vizita lui Nicolae și Elena Ceaușescu în județul Timiș. Cuplul prezidențial, însoțit de către Emil Bobu, Constantin Olteanu și Silviu Curticeanu, a aterizat pe Aeroportul internațional Timișoara unde a avut loc ceremonia de sosire, care s-a desfășurat în conformitate cu protocolul pe care l-am prezentat mai sus. Desigur limbajul este unul festivist, desprinzându-se cultul personalității față de cei doi: „Cu bucurie fără seamăn au așteptat cei ce muncesc și trăiesc în județul Timiș pe tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu”.

Primul obiectiv industrial vizitat a fost Întreprinderea Mecanică Timișoara, unde oaspeții au fost întâmpinați de ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini, Radu Păunescu. Au fost evidențiate principalele realizări ale acestei importante întreprinderi timișorene (în domeniul producerii de mașini și agregate pentru extracția cărbunelui în subteran și la suprafață, poduri rulante, automacarale cu puteri diferite etc.), liderul comunist român dând o serie de indicații pentru realizarea de produse moderne, de calitate, care să fie competitive pe piața internațională¹⁹. Cel de-al doilea obiectiv l-a constituit Întreprinderea „Industria Lânii” Timișoara, unde lui Nicolae și Elenei Ceaușescu le-a fost prezentată și o expoziție cu cele „mai reprezentative produse”, subliniindu-se că întreprinderea a fost modernizată în ultimii ani, iar planul de export a fost îndeplinit.

Coloana oficială s-a deplasat la Întreprinderea de Aparate Electrice de Măsurat, unde era prezent și ministrul Industriei Electrotehnice, Nicolae Văidescu. Și aici a fost organizată o expoziție care a cuprins cele mai noi tipuri de aparate electrice de măsură. Ceaușescu a fost informat că întreprinderea realiza „întreaga gamă de contoare electrice monofazice și trifazice”, aparate indicatoare pentru panourile de comandă etc., iar mai mult de jumătate din totalul produselor erau solicitate la export. Totodată, se preciza că datorită colaborării cu Institutul Politehnic timișorean, bunurile fabricate erau performante.

A fost vizitată apoi o unitate industrială cu probleme de producție serioase, respectiv

12–13, Complexul de taurine de la Gottlob era prevăzut să fie vizitat între 15,45–16,15, iar pentru masă și odihnă era alocată perioada 13,15–15,30. Au existat și variante cu mici modificări ale programului, vezi f. 44, 47.

¹⁹ *Scânteia* (15 septembrie 1988), 1.

Întreprinderea de Autoturisme Timișoara, „creată din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, noua unitate beneficiind de investiții importante pentru înzestrarea cu mașini și utilaje moderne”. În raportaj apar evidențiate câteva din dificultățile cu care se confrunta uzina, Ceaușescu arătând că se înregistrau întârzieri în privința fabricării autoturismului de mic litraj „Dacia 500”, solicitând un plan de măsuri care să ducă rapid la realizarea mașinii, cerând specialiștilor să găsească soluții simple și ieftine pentru fabricarea unui autoturism performant, la un preț accesibil și cu un motor care să aibă un consum mic de carburanți.

Vizita de lucru a continuat în după-amiaza zilei în sectorul agrar al județului, prima unitate agricolă văzută fiind Complexul Agrozootehnic Hodoni din cadrul Combinatului agroindustrial „Timiș” (COMTIM), la primire fiind prezent și ministrul agriculturii Gheorghe David²⁰. „După un scurt survol al mănoasei câmpii bănațene, elicopterul prezidențial a aterizat la marginea unui lot experimental” al Stațiunii de cercetări agricole Lovrin, unde secretarul general al PCR a fost informat despre rezultatele cercetărilor științifice ale acestui cunoscut institut de cercetare. Următorul obiectiv l-a constituit Cooperativa Agricolă de Producție Gottlob, unde a fost organizată o expoziție cu produsele agricole obținute de aceasta. Apoi, în fața unei machete a comunei Lovrin, a fost analizat planul de sistematizare a localității.

Conform programului vizitei, Nicolae și Elena Ceaușescu s-au oprit la Institutul Agronomic Timișoara, unde le-a fost prezentată o expoziție „cuprinzând realizările unităților de stat și cooperatiste din Banat”. De asemenea, liderul român a fost informat de rezultatele cercetărilor științifice din cadrul acestei instituții de învățământ superior timișorene, „de preocupările privind realizarea unei strânse legături dintre învățământ-cercetare și producție”, ce constituia un deziderat major pentru Ceaușescu.

Ziua s-a încheiat cu consfătuirea care a avut loc la sediul Comitetului județean PCR Timiș cu membrii Biroului Comitetului județean de partid. Din coloanele ziarului „Scânteia” avem prea puține informații despre ce s-a discutat cu acest prilej²¹. În „Stenograma ședinței de lucru cu membrii Biroului Comitetului județean de partid Timiș, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu”, se evidențiază că primul care a luat cuvântul a fost primul-secretar Ilie Matei. Din expunerea acestuia, exceptând

frazele șablon din care reiese cultul personalității, se desprinde faptul că în industrie planul la producția marfă din cele 8 luni ale anului a fost realizat, înregistrându-se importante sporuri față de anul 1987. Dar în privința îndeplinirii planului la export existau neîmpliniri, pe ansamblul județului planul de comenzi și contracte fiind acoperit doar în proporție de 70% pe relația cu țări socialiste (CTS) și de 50% pe cea cu statele capitaliste (devize convertibile).

Existau și probleme deosebite în chestiunea realizării unor produse fizice principale, mai ales la Întreprinderea de Autoturisme, precum și la unități de chimie, industrie ușoară și alimentară și care aveau „efecte negative asupra folosirii capacităților de producție, a forței de muncă și a eficienței economice”. Totodată, industria județului se confrunta cu existența stocurilor supranormative (la fel ca întreaga țară n.a.), inclusiv pentru export (în construcția de mașini, industria ușoară, alimentară), iar 23 de unități industriale din cele 65 care aveau drept sarcini reducerea cheltuielilor la producția marfă, înregistrau încă depășiri ale costurilor planificate. În privința productivității muncii, aceasta a fost realizată la nivelul județului în proporție de 98%²².

Prezentând situația agriculturii județului Timiș, primul-secretar raporta că producțiile de grâu și de orz erau mult mai bune ca în anii precedenți, livrându-se mult mai mult la fondul centralizat de stat, iar 37 de unități agricole au avut producții „la nivelul sarcinilor noii revoluții agrare”. În sectorul zootehnic, deși au fost înregistrate progrese (efectivele totale de animale au crescut, la fondul central de stat a fost livrat un plus de aproape 15.000 de tone de carne), Ilie Matei era conștient că „avem serioase rezerve și multiple posibilități pentru a obține realizări mult superioare”²³.

În intervenția sa, Gheorghe Pleșa, directorul Întreprinderii de Autoturisme a arătat că uzina pe care o conduce avea ca principală sarcină intrarea în producția de serie a autoturismului „Dacia 500” la data de 15 octombrie 1988. El sublinia că, pornind de la termenele trasate de către Nicolae Ceaușescu, s-a realizat un program de măsuri, ce prevedea ca Ministerul Industriei Chimice să asigure executarea din polister armat cu fibră de sticlă nouă repere, în timp ce celelalte opt să fie realizate din tablă pe tehnologie manuală într-o primă etapă. În aceste condiții, în lunile octombrie-decembrie 1988 se va putea fabrica un număr

²⁰ *Ibidem*, 2.

²¹ *Ibidem*, 3.

²² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Timiș, *fond Comitetul județean PCR*, d. 347/1988, f. 68–69.

²³ *Ibidem*, f. 70.

de 500 de autoturisme. Într-o a doua etapă, când se trecea la varianta definitivă de construcție a autoturismului, s-a convenit „cu Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini, cu MICHP și cu MILMC să se prezinte un program de fabricație pentru reperele specifice”, astfel încât acestea să stea la baza fabricației în serie.

În vederea încadrării în costurile maxime stabilite de către Nicolae Ceaușescu, urma „să se acționeze prin noi măsuri de integrare a majorității componentelor din industria pe orizontală, cât și găsierea de noi soluții pentru limitarea reperelor din PAFS, ale căror costuri influențează negativ nivelele actuale de cheltuieli”. În privința indicației dată de către liderul comunist român de fabricare a unei variante de motor „Dacia 500” cu răcire cu apă, directorul întreprinderii arăta că s-a realizat un grafic care prevedea termene privind proiectarea, execuția și omologarea noului prototip până în luna august a anului 1989²⁴.

În intervenția sa, Gheorghe Flușă, directorul IMT, arăta că începând cu anul 1980, întreprinderea a trecut la fabricarea mașinilor și utilajelor miniere, energetice și nucleare, fiind asimilate în fabricație și realizându-se utilaje de mare complexitate și capacitate. Directorul cunoscutei uzine timișorene conchidea că aceasta și-a îndeplinit indicatorii de plan și obligațiile la export, iar, în aceste condiții, retribuția în acord global a fost asigurată întotdeauna²⁵.

Și la IAEM situația era bună potrivit expunerii directorului întreprinderii, Gheorghe Tarpe. Potrivit acestuia, indicatorii economico-financiar pe primele 8 luni ale anului au fost realizați, depășindu-se planul la producția fizică, creșterea (față de cea din anul precedent) fiind obținută datorită exportului. Drept urmare, se sublinia că erau întrunite toate condițiile pentru a fi realizat un export mai mare cu 60% față de cel din anul 1987. Totodată, au fost îndepliniți indicatorii de plan pe cele 8 luni la productivitatea muncii, la cheltuielile materiale, investiții, beneficii, precum și la indicatorii de calitate²⁶.

Secretarul Comitetului județean PCR Timiș, Teodora Avram, aprecia că industria județului a realizat în cele 8 luni ale anului rezultate superioare la toți indicatorii cantitativi și de eficiență, fiind îndeplinit planul la producția marfă industrială și înregistrându-se o creștere a celei pentru export, față de 1987. Totuși, 33 de unități economice aveau rămăneri în urmă la producția marfă,

²⁴ *Ibidem*, f. 71.

²⁵ *Ibidem*, f. 73.

²⁶ *Ibidem*.

„menținându-se un decalaj între nivelul tehnic și cel calitativ al produselor, competitivitatea acestora și gradul încă necorespunzător de acoperire cu comenzi și contracte a planului de export”. Teodora Avram preciza că aceste deficiențe erau resimțite îndeosebi în unele unități din industria ușoară, chimică și cea a construcțiilor de mașini²⁷.

Secretarul Comitetului județean PCR cu probleme agricole, Aurel Lăzureanu, raporta liderului comunist român că recolta de grâu a fost mai mare decât în anii anteriori, rezultate bune înregistrându-se și în domeniul legumiculturii, unde a fost îndeplinit în întregime planul de livrare la fondul de stat pe 8 luni (predându-se mai mult ca în 1987), iar exportul s-a dublat. Progrese s-au înregistrat și în sectorul zootehnic, dar existau rămăneri în urmă la creșterea efectivelor de bovine și ovine, la producțiile de lapte, ouă, lână. Probleme existau și în privința creșterii tineretului de reproducție, în selecția și ameliorarea animalelor, asigurarea, prepararea și administrarea nutrețurilor²⁸.

În cuvântul său, Nicolae Ceaușescu sublinia că deși în întreprinderile pe care le-a vizitat, cu excepția Întreprinderii de Autoturisme, rezultatele obținute în vederea realizării planului erau bune, pe ansamblul județului Timiș acestea erau nesatisfăcătoare, iar la export existau probleme atât pe relația cu țările socialiste (CTS), cât mai ales pe cea cu statele capitaliste (DC). El arăta, de asemenea, că existau serioase rămăneri în urmă în privința îndeplinirii planului general²⁹.

Rezultatele erau nesatisfăcătoare la producția de petrol³⁰, unde aprecia liderul comunist român nu mai era posibil să fie realizate prevederile planului, dar trebuia intrat în ritmul de producție zilnică și eventual să fie recuperată o parte din producție³¹. Ceaușescu atrăgea atenția asupra realizării sarcinilor de export (liderul român era preocupat, în primul rând, de plata integrală a datoriilor externe, n.a.), precum și a cheltuielilor materiale, care înregistrau mari depășiri față de prevederile planului³².

Referindu-se la situația din agricultura județului Timiș, secretarul general PCR o aprecia ca nefiind bună. Dacă el a avut cuvinte de laudă față de rezultatele obținute de către Complexul agrozootehnic Hodoni, Comtim, Lovrin și CAP Gottlob,

²⁷ *Ibidem*, f. 76–77.

²⁸ *Ibidem*, f. 78.

²⁹ *Ibidem*, f. 81. Printre întreprinderile cu probleme erau menționate Electromotor, Electrobanat, Solventul, Azur, Detergent etc., vezi d. 45–1988, f. 38.

³⁰ *Ibidem*, d. 45/1988, f. 38.

³¹ *Ibidem*, d. 347–1988, f. 83.

³² *Ibidem*, d. 45/1988, f. 38.

precum și de unele cooperative agricole de producție din zona de deal care au înregistrat rezultate foarte bune (Topolovățu Mare), a criticat în același timp situația din zootehnie, rămănerile în urmă în privința efectivelor de animale, producțiile foarte slabe de lapte, precum și nepredarea la fondul de stat a cantităților de lapte și carne prevăzute în plan³³.

Dar problema cea mai acută a constituit-o situația fabricării autoturismului „Dacia 500”, Nicolae Ceaușescu arătând că în ciuda investițiilor mari (această mașină trebuind să fie în producție de trei ani de zile), „până acum nu ați realizat nimic”. Liderul comunist român sublinia că existau toate condițiile ca în septembrie mașina să poată fi fabricată, dar le cerea specialiștilor să renunțe complet la fibra de sticlă care era scumpă, să găsească alte soluții, așa cum au procedat și alte țări. Ceaușescu trasa obiectivul ca în următoarele 15 zile să fie produse între 50–100 de autoturisme, în luna octombrie cel puțin 200 de bucăți, în noiembrie 400, iar în decembrie 500 de mașini. Drept urmare, factorii competenți trebuiau ca în câteva zile (până în dimineața zilei de luni, 19 septembrie) să-i prezinte documentul cu propunerile de materiale care urmau să fie folosite la construirea autoturismului (fără fibră de sticlă), trebuind a fi găsite alte materiale plastice și chiar tablă subțire în anumite sectoare.

Soluțiile trebuiau să ducă la fabricarea până la sfârșitul anului a cel puțin 1.200 de mașini care să se găsească pe piață, dar Ceaușescu nu era de acord cu costul de producție preconizat (de 25.000 de lei/mașină), precizând că era mare. Totodată, lucrările de investiții trebuiau terminate la 30 noiembrie 1988 și nu la sfârșitul anului după cum erau planificate. În același timp, era de acord ca întreaga capacitate de producție, de 30.000 de mașini pe an, să fie pusă în funcțiune la 30 martie 1989. El mai trasa ca sarcină factorilor competenți ca autoturismele care se construiau în acel an și cele din prima parte a anului următor să fie cu răcire cu aer, întreprinderea având această posibilitate. Programul existent trebuia îmbunătățit astfel încât cel mai târziu la sfârșitul lunii iunie 1989 să fie încheiată omologarea noului prototip de motor cu răcire cu apă.

Arătând ferm că nu accepta nici o depășire a termenelor pe care le-a dat, Ceaușescu l-a întrebat pe ministrul construcțiilor de mașini dacă termenele date și producția prevăzută puteau fi realizate sau dacă acesta avea soluții mai bune. Răspunsul

ministrului ne scutește de orice comentarii: „Tovarășe secretar general vom încerca”³⁴.

Dacă cei care au luat cuvântul în consfătuirea de la Comitetul județean de partid, pe lângă laudele aduse lui Nicolae și Elena Ceaușescu, s-au referit și la problemele concrete cu care se confrunta economia județului, în schimb intervenția secretarului BOB de la Întreprinderea de Autoturisme constituie un exemplu deșănțat al modului cum era glorificat Nicolae Ceaușescu³⁵. Credem că orice om rațional ar fi oprit un astfel de discurs, dar din păcate pentru el, Nicolae Ceaușescu nu a făcut acest lucru. Nici atunci, nici altădată, el complăcându-se în astfel de laude. Consfătuirea s-a încheiat cu intervenția primului-secretar Ilie Matei, care a adresat osanale cuplului prezidențial, le-a mulțumit pentru indicațiile date și și-a luat angajamentul pentru îndeplinirea și depășirea prevederilor planurilor economice³⁶.

În dimineața zilei de 15 septembrie Nicolae și Elena Ceaușescu au vizitat Liceul Industrial de Chimie („Azur”), unde au fost întâmpinați de către Ion Teoreanu, ministrul educației și învățământului, de Ioan Toma, prim-secretar al CC UTC, Poliana Cristescu, secretar CC al UTC, președintele Consiliului Național al Organizației Pionierilor³⁷. După prezentarea instituției de învățământ, oaspeților le-a fost înfățișată o expoziție realizată de către elevii liceului. Ultima instituție cuprinsă în program a fost Institutul Politehnic „Traian Vuia”, unde la Facultatea de Electrotehnică și Mecanică au fost văzute, în cadrul unei expoziții, „realizările centrului universitar, ale Politehnicii timișorene” (în primul rând rezultatele cercetărilor științifice).

A urmat „Marea adunare populară din municipiul Timișoara”, care din cauza ploii a avut loc în sala „Olimpia”. La sosirea lui Nicolae Ceaușescu în sala sporturilor, „S-a scandat minute în șir Ceaușescu-PCR; Ceaușescu și poporul; Ceaușescu să trăiască, România să-nflorească; Stima noastră și mândria, Ceaușescu-România; Ceaușescu-tinerii!”. Mitingul a fost deschis de către Ilie Matei, luând cuvântul apoi Gheorghe Flușă, directorul IMT, Coleta de Sabatta, rectorul Institutului Politehnic „Traian Vuia”, Sorin Popescu, student, vicepreședinte al Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din Centrul universitar

³⁴ *Ibidem*, d. 45/1988, f. 37–38.

³⁵ *Ibidem*, d. 347/1988, f. 72.

³⁶ *Ibidem*, f. 84. Ceaușescu cu acest prilej și-a exprimat dorința ca în anul 1989, județul Timiș să ocupe primul loc pe țară la producția industrială și agricolă, vezi f. 83.

³⁷ *Scântea* (16 septembrie 1988), 1.

³³ *Ibidem*, d. 347/1988, f. 81–82.

Timișoara, Ioan Lezeu, președintele CAP Gottlob. Desigur, cuvântările au avut un caracter festivist, cuprinzând realizări și promisiuni de noi succese, ca și laude nemăsurate la adresa lui Nicolae și Elena Ceaușescu.

„Întâmpinat cu puternice aplauze și ovații, de la tribuna mării adunări populare consacrate deschiderii anului de învățământ 1988–1989 a luat cuvântul tovarășul Nicolae Ceaușescu”³⁸, care nu a adus nimic nou nici în privința politicii interne, nici în a celei externe. Merită amintită precizarea că în România întregul învățământ era gratuit în timp ce în multe state, dintre care unele dezvoltate, au fost reduse cheltuielile pentru învățământ, mărindu-se în schimb cele pentru înarmare, precum și necesitatea ca toți tinerii să învețe două limbi străine. Ceaușescu însă nu spunea adevărul atunci când afirma că singurul criteriu de a fi admis într-o instituție de învățământ superior era nivelul de cunoștințe al fiecărui candidat, deoarece la Facultățile de Istorie-Filosofie, Drept, se ținea seama în acel moment de originea socială a părinților.

Nicolae Ceaușescu a fost aplaudat în 31 de rînduri, fiind scandate următoarele lozinci: „Ceaușescu-PCR!; Ceaușescu și poporul!; Ceaușescu-România – Stima noastră și mândria!; Ceaușescu-pacel; Dezarmare-pacel; Ceaușescu-tinerii!; Ceaușescu, România – pacea și prietenia!; Ceaușescu să trăiască, România să-nflorească!”³⁹. Mitingul a fost închis de către primul secretar al Comitetului județean PCR Timiș, marea adunare populară încheindu-se „într-o atmosferă vibrantă. Cei prezenți au aplaudat și ovaționat îndelung, au scandat cu însuflețire pentru partid, pentru secretarul său general”.

Ceremonia plecării s-a desfășurat pe aeroportul internațional Timișoara, unde o gardă de onoare a prezentat onorul, s-a intonat imnul RSR, iar Ilie Matei „a adresat călduroase mulțumiri tovarășului Nicolae Ceaușescu, tovarășei Elena Ceaușescu pentru noua vizită efectuată, moment de cea mai mare însemnătate în viața comuniștilor, a tuturor locuitorilor județului Timiș”. Se mai preciza că la aeroport se aflau mii de oameni ai muncii, care au făcut cuplului prezidențial „o puternică manifestare de simpatie, au aplaudat îndelung, au scandat numele partidului și al secretarului său general”⁴⁰.

Constantin Olteanu a relatat despre reacția pe care Nicolae Ceaușescu a avut-o față de vizita la Timișoara. Discuția s-a desfășurat în avionul

prezidențial cu care se reîntorceau la București, iar liderul comunist român era mulțumit de modul cum a fost „ovaționat” de către timișoreni. Constantin Olteanu arăta însă că în timpul vizitei, vremea era ploioasă, „foarte urâtă”, dar în ciuda acestei situații, primul-secretar Ilie Matei a mobilizat „zeci de mii de oameni în stradă”. În replică la cele spuse de Ceaușescu, fostul ministru al apărării, zâmbind ironic, potrivit mărturiei sale, a afirmat că „e greu de crezut că pe vremea aceea a fost așa o mare bucurie populară”, lăsându-l nedumerit pe liderul comunist român. Dar secretarul general al PCR „a apreciat însă acțiunea de la Timișoara și l-a numit, după un timp, în locul meu la propagandă pe Ilie Matei. Nicolae Ceaușescu ținea foarte mult la aceste lucruri și marile mobilizări în fața lui conta mai mult decât rezultatele efective. El credea că bucuria oamenilor, uralele erau reale”⁴¹.

În concluzie, ultima vizită de lucru a lui Nicolae Ceaușescu în județul Timiș a fost temeinic pregătită de către autoritățile locale și centrale (în special de către reprezentanții ministerelor în subordinea cărora se aflau obiectivele economice și instituțiile vizitate). La fel ca toate celelalte și aceasta s-a manifestat printr-un festivism excesiv, mass-media prezentând-o ca pe o mare sărbătoare, fiind scoase în evidență „mărețele realizări din epoca de aur”, subliniindu-se că populația județului i-a întâmpinat cu „dragoste nețărmuită” pe înalții oaspeți. În realitate, miile de locuitori ai județului obligați să se afle pe traseele pe care s-a deplasat coloana oficială erau aduși cu forța și nu aveau de ce să se bucure din momentul în care penuria de alimente și alte bunuri de strictă necesitate se agrava.

Pe de altă parte, liderul comunist român a vizitat doar unități industriale și agricole (cu excepția Întreprinderii de Autoturisme) care erau rentabile, nefiind afectate major de problemele grave cu care se confruntau o serie de unități industriale românești. Dar stenograma ședinței cu membrii Biroului Comitetului județean PCR Timiș, cu alți factori de răspundere economici ne dezvăluie problemele reale ale economiei județului: existența stocurilor supranormative, neîndeplinirea planului la export (în condițiile în care Ceaușescu a angrenat România în plata datoriilor externe), depășiri ale costurilor planificate, calitatea nesatisfăcătoare a unor produse finite, probleme în zootehnia județului, în realizarea planului de lapte și carne pentru fondul de stat.

O situație dificilă exista la Întreprinderea de

³⁸ *Ibidem*, 2.

³⁹ *Ibidem*, 1, 3.

⁴⁰ *Ibidem*, 2.

⁴¹ Dan Constantin, *Membrii CPEX așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres*, în <https://jurnalul.ro>Scânteia>Special> (accesat în 30 septembrie 2023).

Autoturisme Timișoara în privința fabricării autoturismului „Dacia 500”, Ceaușescu făcând presiuni mari pentru realizarea acestuia cât mai curând posibil, cu costuri minime de materiale și cu un preț scăzut. Discuțiile au meritul de a dezvălui și raporturile existente între liderul comunist român și subordonații săi, care nu aveau curajul să-l contrazică pe dictator, dar în același timp acceptau termene

nerealiste. În această notă s-a încheiat ultima vizită de lucru a lui Nicolae și Elena Ceaușescu pe meleagurile timișene. Peste un an și trei luni la Timișoara s-a declanșat mișcarea care a dus la răsturnarea de la putere a lui Ceaușescu, dar și a regimului comunist. Parafrazând unul dintre cei mai mari romancieri români, Marin Preda, „timpul nu a mai avut răbdare”.